

ժուլթեան մէջ անպէտ ունակելու բաներ չեն : Եւս ձեռագիրը մեքսիքերէն բնագրէ մը թարգմանուածի օրինակ է . որ թանգարանին տեսուչ Տ. Իզիտօրօ Լօնտրային հրամանովն եղած է , եւ ես այս հատուածները անոր անունով յիշելովս անոր յիշատակը մշտնջենաւորելու ղեկի . որ մինչեւ հիմա մէկալ ձեռագիրներուն պէս առանց անուան մնացած են . առկէց ետքը Լօնտրայի կարոր պիտի զօուցուին , Սէքսիքոյի ծանօթներուս մէջ ամենէն երկայնամիտ եւ բաղմաշխատ հնագէտին յիշատակ :

Ձեռագրին սկիզբն է Դօլլան կամ Դօլհա մեծ քաղաքին քսան թաղերուն ստորագրութիւնը . եւ քաղաքը Սէքսիքերէն շուէյ Դօլլան ըսուած է . որ մեծ Դօլլան ըսել է : Բայց մէջը առաջին տասն եւ երկու թաղերուն միայն անունները պրուած են . եւ թարգմանիչը , որ ինչպէս կերելի , լոկ անուններ զրեղ ոչինչ բան մը կը սեպէր , մնացած ութը հատը ձգեր է : Ես դժբաղտաբար ասոր բնագիրը չկըցայ տեսնել . եւ թարգմանչին զանց ըրա՞ն անուններէն մէկ քանին Դէ-ա-սօ-րի մեքսիքերէն ժամանակագրութեան մէջը գտնելով տեղը զրի : Էրկինա-կը թագաւորութեան կործանումը արտօրցըծող վէպ-քերը կը պատմէ , որ Շան ցեղին թագաւորի տղուն պալիկ ըլլալէն պատճառեցաւ . վասնզի երկու հօր տուն ասոր խնամակալ ըլլալու համար իրար ինկան , ասոնց մէկն էր Դօլդէքի շիշիմէքներուն յեղը . եւ միւսը Լօնօհուալքոյի շիշիմէքներունը : Եւս կոսի-իս վերջը եղաւ Լօնօհուալքոյի շիշիմէքներուն ոտք ելլելը եւ մանկահասակ թագաւորին սպանուիլը :

Բայց ժողովուրդը այս թագաւորը շատ սիրելով ըս-
պաննողներուն դէմ կատշեցաւ . եւ ասոնք ալ իրենց
կուսակիցներուն հետ մէկ տեղ գիշերով փախչելու ըս-
տիպուեցան : Կօնօհուալքներուն գլխաւորը Խել-
հուա՝ ղուհայէն ելած ատենը Քուհուարան գնաց
պտագամ հարցընելու . եւ պատասխան առաւ որ անկէց
հնուանայ : Ճամբայ ըրած ատենը իր յանցանքին
վրայ ապաշխարեց , եւ մէջներուն անցնելու ստիպ-
ուած ազգերէն շատ անգամ յաղթուելով եւ աւրուե-
լով գնաց Կօնօհուալքներուն թագաւորութիւնը հաւ-
տատեց . եւ ամօռանիստ մայրաքաղաք ըրաւ Քու-
էցեալդէբէք քաղաքը . որ Յօք ազգին սահմանա-
դուինն եղած լեռներուն մէջն էր . եւ հտըը իր յա-
ջորդները այն երկիրն ալ առին* : Հեղինակը ասոնց
հաստատութեան պատմութեանը շարունակութիւնը
եւ Խելհուաէն հտըը տիրող տաան եւ երէք թա-
գաւորներուն , եւ անոնց թագաւորութեան ատենը

Եւ ինչպէս ինչպէս ինչպէս ինչպէս ինչպէս ինչպէս

* Քուէցալդէբէք կամ աւելի շիտակ Քուէցալդէ-
բէդլ, ըսել է քուէցալներու լեռ եւ Սիքս ազգին դրժ-
ւարին լեռներուն մէջ ահաւոր դիրք մը ունի : Քօա-
ցաքօալքօ գետին ջուրերը անցած ձորը ասոր ա-
ռաջն է ահագին անդունդի մը պէս . եւ այս գետը
Սիքս ցեղին երկիրը Չարպայի եւ Դապանքօյի եր-
կիրներէն կը զատէ : Սոնդէզումա մեռնելէն ետքը
այս տեղացիները զէնքափն եւ բոլոր երկրացիք ոտք
հանեցին սպանիացիներուն դէմ : Կոնդալօ տէ Սան-
տօվալ ասոնք հնացանդեցուց : Հիմա Քօացաքօալ-
քօ վիճակին մէջ ազ քատ կիւզաքուդաք մըն է :

Ինչպէս ինչպէս ինչպէս ինչպէս ինչպէս ինչպէս

եղած պիտաւոր քեզքերուն պատմութիւնը կրնէ
 լոյն ատենը որ խելհուա նոր կայսերութիւն
 իր կը հիմներ, Իօղէք ցնդին պիտաւորը (էնթո-
 հուպի, որ Դուհայի մանկահասակ թագաւորը մեռ-
 նելէն ետքը կառավարութիւնը իր ձեռքն առեր էր.
 որուն մեռնելուն այ պիտաւոր պատճառ եղած էր.
 քանի ժի տարի թագաւորելէն ետքը ինքն ալ ստիպ-
 ուեցաւ իր մարդոցը հետ նոյն քաղաքէն առնել քա-
 լելու, որպէս զի հասարակութեան վրէժներու-
 թեանը զոհ չըլլայ: Եւս թագաւորը զօլէքներուն
 հետ պանդխտութեան ելաւ. որոց ճանապարհորդու-
 թիւնը կըստորագրէ ձեռագիրը, մինչեւ Դաւիթհու-
 ադը գէթէք. կամ Խօջօլլան, ուր այն ատենը կը բը-
 նակէին Օլմէք եւ Խօիգալանք ցնդերը. որ ազդէք-
 ներուն բոլոր հովանին վրայ կը տիրէին: Չեռագրին
 հեղինակը այն ատենը այս ժողովուրդին մէջ տիրող
 երկպառակութիւնները կը պատմէ: Եւ կրնէ թէ ինչ-
 պէս զօլէքները ասկէց օգուտ քաղեցին եւ ինչ
 վարպետութիւններ բանեցուցին առաջ Խօջօլլանի եւ
 ետքը Ռերիշ քաղաքներուն տիրելու, որոց մէջ իրենց
 պետութիւնը հաստատեցին:

Եհա այս ձէ կօծտրա հատորին համառօտութեան
 դակութիւնը, որ հիւսիսային Եմերիկայի կրթեալ ժո-
 ղովուրդներուն, հին պատմութեանը վրայ քանի մի
 զգած մշտնջող տեսութեամբ ի շնորհիւ մշտնջող
 պատմագիրի զօրոյ ձեւ միջազգայն զգեմքորմա օրա-
 նայ տիրեցին որ հիմա Չարբայի պետութեան մէկ
 մասն է. եւ իրենց թագաւորանիստ քաղաքը քրիս-
 Զքուիարան կամ Դէքրազլան քաղաքը:

յան անի մէջ եղաւ : Հայոց եկեղեցին այս ժողով
քիս մէջ իր վարդապետութիւնը պաշտպանեց, և վա-
րան ձգուած մոլորութիւններուն յիշատակագիրը դա-
տապարտեց : Բայց Ալլէմէս Օլ պապը այս պաշտպա-
նութեան համոզուած չլլալով 1346 ին ժողովական
ներուն նուիրակներ խրկեց, քանի մը բաներու վրայ բա-
ցատրութիւն ուղեւով. որ առաջ մութ կերպով ան-
ցած էին :

« Ենդիրն ընդունելով նոր բացատրութիւն մը շե-
նեցին, որ Հռոմ խրկուեցաւ 1350 ին :

« Իսկ Պաշն եպիսկոպոսը քանի մի անհանգարտ
և խռովարար մարդոց գրգռելովն ուրիշները դայրա-
ցընելէն չզադարեցաւ, և երկու եկեղեցիներուն միտ-
րանութեանը արգելք եղաւ : Սինչեւ ի մահ Լուրս-
պա մնաց : Ենած ունի համառօտ պատմութիւն թա-
գաւորաց և կաթողիկոսաց հայոց, մինչեւ 1370
թուականը : Լուրս Թրա Սարգիս Բալաքին և Յակոբ
Ազգանին շինած պատմութիւն հայրապետաց Հռոմայ և
կայսերաց գիրքը հայերէնի թարգմանեց, ռուբինեան
թաղաւորներուն վարուց պատմութիւնն սլ հետը
խառնելով » :

Եւս հատուածը կը ցուցնէ թէ այս մարդս որ Հա-
յաստանեսայց եկեղեցւոյ թշնամի հանդիսացաւ, և Հռ-
ոմայ հայրապետին աչքը մտնելու դիտաւորութեամբ
հայերը խրեւ հերետիկոս ամբաստանեց, ի՞նչ յար-
դուութիւն և պատիւ ստացաւ, որ նոյն իսկ հռոմէա-
կաններուն գրքերուն մէջ աշակերտներուն կարգը
կը յիշուի : Թէպէտ յատուկ ազանդ մը ունենալը չզու-
ցուիր : Վրայն թէ կրկնականուն ներուն, մոլորութիւն

ընդունելու կիրառեցի: Դրով հետեւ ահայտուեց մեզնե-
րով որ կրկնաբար հռոմէական եկեղեցւոյ ծէսերն ընդուն-
անելու հաճեցընեն: Դորէն կը ձեռնարէր: Եւ որ օրէնսն,
ունկոյոր կամ տիարանիք ըստ լոկալի: Եւ որոնց անհար-
կրկնաւորներն կային: Իսկույն: Եւ որոնք մահճառ
այ լոկի աղմուկ զի մեզ: Եւ զի զմեզ զմեզ զմեզ մեզ
մա իոյսով միտն զատա զս: Իսկ զմեզ մեզ զմեզ
ՈՂՈՐԾ ՈՒԹԻՒՒՆ ՓՐԿԻՆ Եւ
մէ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ

Ի ՄԵՆՈՒԵՆ Եւ զմեզ
աղաք մեզ մեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ

այ լոկի աղմուկ զի մեզ: Եւ որոնք մահճառ
մէ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ
մասին յատուկ եղած խոտաշատ եւ առողջ երկիրն
րուն մէջ պարզ եւ անպաճոյճ մէջ բնակարան մը կե-
րեւէր ուրիշ բնակարաններ: Կատաւանքին տեղ մը
շինուած: Եւ որ հոգի հոգի երկանիկ կեանք մը կան-
ցունէին: Եւ որ աղմուկ տուն երկիրը շատ զուար-
ճալի: Եւ որ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ զմեզ
կը նմանէր, կը վազէր կերթար, երկուքով երկուքով
եւեւի կողմը պարտէղ ծուռ ու մուռ օճաճեւ եւ
հոգեւորական երով կտրուած: Եւ որ տառապեր
բնակարան զարմատացած: Եւ որ կողմը մէկ կեանք մը
եւ կեանքանութիւն մը կերեւի: Կեանքը բնակարան
բնակարան եւ բարեբեր արտերուն մէջ մը ընդհանրեւ
երկայն տներն երով: ցորներ իր ծանրացած հասկո-
յը, եւ պարտէղներուն մէջ լալորներն: Զի թեման
տաճանին, երանքին, փառքներն եւ արմատներն, եւ
իւր հրաշապիւն եւ հարապիւն երկիրները կը բն-

սէր կեանքը իր մօրը կենացը հետ կուպուած էր :
 եւ ամէն օր աղօթքը այն էր որ Աստուած իր մօրը
 ցաւերուն մէկ մասը անկէց վերցընէ եւ իրեն տայ :
 որպէս զի մայրը քիչ մը հանգիստ կեանք ու
 նենայ : Իսկ պատառայեալը աւելի բարեկամ մը
 կը ընար ըստիկ, քան թէ սպասաւոր : Ընտանիք
 չունէր : ամսական չէր առնէր, քան մը վատրկելու
 ալ չէր նայեր : միայն բարեկամութեան համար հոն
 էր : Վր տէրերուն ինչքը անանկ կը տընդեսէր, որ-
 պէս թէ իրենն ըլլային : ամէն բան իրեն յանձնը-
 ուած էր, եւ ըրածին թողածին վերակացութիւնը
 նոյն ալ չկար : Ինքն ալ ամէն բանի կը խառնուէր,
 քայց անուշութեամբ առանց մէկին յանդիմանութիւն
 ընելու : ստակը ուզածին պէս կը խորճէր եւ մէկն
 ալ իրմէն հաշիւ չէր ուղեր : Խելացի դուլս մը ուն-
 էր : եւ բոլորովին զինքը այն վերոյիշեալ տերիւ
 անձերուն ծառայութեանը նուիրած էր, որոնք բո-
 լորով սիրիւ կը սիրէր : այսինքն անկարող, հիւանդ,
 կինը եւ անոր տղան :
 Եւ իմոյ որ բնակութիւնն ալ ճանչցար : Բնակիչ-
 ներն ալ, մեր պատմութիւնն սկսիմք : Երկուստեք
 Ութ օրէ ի վեր սկսած եւ շարունակուած առատ
 անձրեւը կտրեցաւ : Եւ արեւուն տաքուկ եւ փայլուն
 ճառագայթները գետնի վրայ ընկած քարերէն խո-
 տերուն սքանչելի փայլունութիւն մը կուտային : Ընձ-
 րեւէն թրջած ճանապարհորդի մը համար զուարճալի
 էր, որ ջրալից հանգերէնէն տաքութեան ներս
 անցնիլը արտօրէնով կիմանար : Վր թորիկէն ետքը
 հանգաբնակիւնը, արեւուն կենսատու շառափը

աւելի ծախրով վայելողն եղաւ մէկ մարդ մը որ այն
 ամենը ըսած տունէն հարկեր քայլի մը չափ հեռուն
 կը դառնէր։ Կրօնակի հին սփռն մէկ մը թօթ-
 ուեց թաղիքէ մեծ գլխարկը քիչ մը ատեն շար-
 թեց որ վսայի անձրեւաջուրը թափի, ետքը ամպե-
 րուն ձեղքերէն երես ցուցնող արեւուն հողմը դառ-
 նալով փափաքին հասած մարդու մը պէս խորունկէն
 շունչ մը առաւ։ Քայց անմիջապէս ետքը կասկածի
 եւ անհանգստութեան նշաններ երեւցան աչքին վը-
 րայ. որ մէկ մը երկինքը, մէկ մըն ալ ոտքին անջը-
 ւէն վազող () տ գետին վրայ կը նայէր։ Եւ որպէս
 թէ սրտին վախը յայտնելու համար քսնի մի ան-
 դամ գլուխը թօթիվէէն ետքը քթին տակէն մըռ-
 մրալով ըսաւ. «... Բայց ի՞նչ անգամ...»

«Ինչու՞նք Կոյեցեց. եւ շուն քալելով իր ճամբան
 շարունակելու սկսաւ։ Եւն տեղերէն հեռանալու
 արտորաւ մը կը ցուցնէր թայց կը տեսնուէր որ ու-
 թը կալքին համեմատ չէր. ուզածին չափ շուտ չէր
 կրնար քալել։ Տիղմը ոտքի ամաններուն տակը փակ-
 չելով արդէն ծերութենէն ծանրացած ոտքերը եւս
 առաւել կը ծանրացնէին։ Ինչպէս տեսնած տունը
 մինչեւ որ հասաւ նէ քիչ մը նստիլ պէտք եղաւ որ
 հանգչի։ Տարիքը իրօք յիսուն եւ հինգ կար քիտց
 երկայն ձերմակ մազերը եւ դէմքին խորշումը թիւն
 որուն հետ անցած դացած տարիները ունեցած գե-
 ղեցկութեան հետքն ալ կերեւէր, գլխը գոնէ ետ
 թանաւուն տարեկան մը կը ցուցնէին։ Եւ ահա որ
 հին. կրօնակէն վար սոսորակ մը կախուած ձերմակ

միայն զգալական մը իրենց քանակած բնական օգնական իսկու
նողով զիսու վը Զանաւեր իր զեղէն գեղեցիկ աքեբը
սիրտու զմեծնայկան մընէ : Դիմաւոր : Գձօսմաք զի
- զօճ ամբան շարունակելով մարնայկանը տանը դեռ
- որ ճատաւած անպար կայնելով մէկ մը երկինքը մէկ
մընդալ գեղեցիկ ջարերը նայեցաւ իրենց մընայ ար
- տանց անհանգիստութիւն մը ցուցուցաւ տարակու
- ճածի պէս քիչ մը կայնելէն ետքը սիրտը ինչ
- ուր զարնելու քանզի զմեծաւ ման ճատաւած ման զմ
- յիւն արցիկը դայեակ : Երգարիտն ինչաւ մը զի
- սիրտը : Եւ սիրելի : Եւ իրենէն քաւ : Դեմքին վնայ
- քաղցը արտայայտութիւն մը ցուցնելով : Եւ ինչ
- ուր : Եւ անիկէն : Եւ արգարիտ : Եւ արձեալ եւ եմ
- — Դարձեալ մի . . . այդ լառը կը զայն կըտիր
- ձըս , պառաւ Եւ արգարիտը երբէք իրան չունի իր տի
- րոջ հոյն դուռը զարնող լաղքատին տը զմայ :
- յոյս մը : Ինչաւ մէկ ինծի նայէ . երբէք մտածեալն պակ
- ալս պունէն մերժուած չէ : Դժոյց ուր զի ինչոպա
- զի : Եւ ինչաւ : Եւ տուծոյ էր նայէն կտրիճը : Եւ ինչ
- տիրու հիւ : Եւ իմ քոյ տիկինը երբ ինչ դուռ խեղճի մը
- պէս պոցուած ինչաւ նէ : Ինծի շատ մը նկատեալ :
- զմտաւ : Ինչաւ մէկ պոստիւ ինչաւ : Եւ ինչաւ : Եւ ինչ
- Եւ արգարիտ : Եւ ինչաւ այս տունը կորչնէ : Եւ ամէն
- խեղճ : Եւ ինչաւ ինչէն մէկն այլ ինչաւ սրտուն
- րած : Եւ զօրութիւն մէկ քոյ անունը ար չգտնուի : Եւ ինչ
- — Տիրաւ հիւ : Եւ ինչաւ : Եւ ինչաւ : Եւ ինչաւ : Եւ ինչ
- արգարիտ : Եւ ինչաւ : Եւ ինչաւ : Եւ ինչաւ : Եւ ինչաւ : Եւ ինչ
- մարտիկները տեղանցը հիւանդ տարակուստ ինչաւ : Եւ ինչ
- ինչաւ : Եւ ինչաւ : Եւ ինչաւ : Եւ ինչաւ : Եւ ինչաւ : Եւ ինչաւ : Եւ ինչ

աղագրոյ Միջոց . լա միա բնութեա . լա մե .
 ա . ձեւմ ձեւի . **ՎԻՆԿԼԵՐ** . Եւրոպայի վերա մե
 - յ գեղօրա ոչին . թե ծառայեա՞նք զայն ձեւի լախմ
 մաա Ս . լաքսոյ սի (Winkler) . աղ սղոմմաա ծաղ
 : յմեա՞ զի քիողսմմ յոգ . ձրմն ցեղիցիւթիւրա ձր
 - ձր . **Ը** . յա իմաստուն . մարդը **Վաղդիայի** . **Ը** . զրապսպուրկ
 քաղաքին **Տօրլիոհայմ** գիւղը բողոքականներուն զըպ-
 րատունը վարժապետ էր , եւ այս գիւղըն . 1904
 բնակիչով մեծկակ դիւղ մըն է . որոց 1329 հոգին
 բողոքական , եւ 575 հոգին հռոմէական են : **Ը** . յա
 գիւղս գալէն առաջ **Ս** . ինքըքր . տասն չեւ մէկ տարի
 Նիստէրպրօն տեղը նոյնպէս բողոքականներուն զըպ-
 րատուն մը վարժապետութիւն ըրեր էր . եւ այն
 միջոցին . **Վ** . ինգուրային կրօնական **Ի** . լալցր . թեանց
 քիւրքը ձեռքն անցեր է . անկէց ետքը ձեռքէն չձը-
 գելով կը վարդայ , եւ մէջը բողոքական աղանդոյն
 դէմ բերուած վիպութիւնները եւ փաստերը ինքն
 անձամբ ստուգելով . մէկ գիէն ալ աստուածային
 շնորհքը անոր անկեղծ ջանիցը օգնութեան հասնե-
 լով միտքը կը բացուի , եւ իւր կնոջը եւ չորս տղո-
 ցը հետ մէկ տեղ յունլ . Զին բողոքականութենէն
 կը հրաժարի . **Ը** . յա հրաժարման արարողութիւնը **Տօր-**
լիսհայմ չըներ . այն տեղի բողոքականներուն բը-
 նաւորութիւնը գիտէր որ իրենց շատութեանը ապա-
 ւինելով աղմուկ կը հանէին . **Ս** . ոլսհայմ կընէ . հոն ալ
 չէ թէ եկեղեցւոյ մէջ բաղմութեան աւջին , այլ ա-
 ռանձին քահանային խուցը :

Վիւղը սովորութիւն կար որ տարեգլխուն կա-
 ղանդէք կը տանէին վարժապետին . ումաք ըստակ

եւ ժամանք չոր կամ թարմ պտուղ ինչ որ ժամանակին
դանուէր չեն Վինքլէրներս Սօլհայմէն Տօրլիս-
հայմ եկաւ, որոց հեռաւորութիւնը հազիւ երկու
մղոն կայ, յունկ. Յին աղայքը իրենց կաղանդէքը
բերին, որոնք վարժապետը տեղաւորել տալէն ետքը
տղոցը շնորհակալ ըլլալով եւ այն օրը համար չկե-
նալը ծանուցանելով աղայքը ուրախութեամբ տե-
ղերնին գացին. ծագցի ծագցի, ծագցի միմիջեմի Սօլհայմ
հայմ. Յունկ. Չին Սօլհայմ գիւղին առաւտորի օրն
ըլլալով Վինքլէրին դարձը որքան որ առանձին ասն
մը մէջ եղաւ նեւ չիմացող չմնաց. Տօրլիսհայմ ալ
այս համբաւը տարածուեցաւ. Ռողոքականներուն ա-
ռաջին զգացած կիրքերնին եղաւ տրտմութիւն, եւ
երկրորդը սաստիկ բարկութիւն. ով որ բանն ստու-
գել կուղէր նեւ Վինքլէր չէր ծածկեր. չիտկէ շե-
տակ կը խոստովանէր. Ռողոքական աղջկանց դըպ-
րատան վարժապետուհին բանն ստուգելէն ետքը ը-
սաւ իրեն. ի՞նչպէս համոզուեցար Սարիամու* եւ
սուրբերուն եւ հացին եւ փայտին**. Արկրպագու-

ցոյցի * Ռողոքականները սովորաբար սուրբ Ըստուա-
ծածինը պարզապէս իր անունովը կը կոչեն, բայց
ուր որ ուղղափառներուն բազմութիւն կայ. հոն անոնց-
մէ աննաժեշտուն համար կայ. կամ ուսմի. իոյս բառն ալ
հետը կը կըկցեն. իսկ ասորոսածածին ըսելու բնաւ
մէկ տեղ մը յանձնառու չեն ըլլար:

** Հայ ըսելով սուրբ հաղորդութեան երկրպա-
գելիւ խորհուրդը կը հասկնան, որուն Քրիստոսի Զրշ-

տասխանեց. հանդարտութեամբ թէ հրաժարակա-
նըս Շիրապուրկ խորհած եմ. անկէց պալու հրա-
մանին կրտստեմ. մոռցմամբ յաջողոյ յիշատակ
Լսոնք անկէց դուրս ելլելնուն պես ընծայաբեր
աղոյ մըէն չափահասները ժողովուելով աղաղակելով
կուգան դպրատան դուռը ձեռք կառնեն. ոմանք ձեռ-
քով եւ ոմանք ոտքով դուռը կը զարնեն. բերան-
ներնէն ալ անպատեհ խօսքեր պակաս չէր. բերած
կաղանդէքնիս կուղենք կը պօռային. Սինքէր ին-
քը անձամբ ինչաւ դուռը բացաւ. շիտակ համբարա-
նոցը գացին. եւ ինչ որ հոն գտան նէ առաճնուն
պէս փողոցը նձտեցին, ոմանք մօտ ոմանք հեռու.
ապակիի կտորելու ձայն ալ ելաւ. դիւրաւ կիմացօժ
որ այն աղմուկին մէջ տղայոցը իրենց այն օրուան
բերածն ու վարժապետին առաջուց ունեցածները ո-
րոշելու ժամանակ չգար:

Տղսցմէն ետքը կարպը մէծ մարդոց եկաւ. Տղայ-
քը ներսն եղած ժամանակը դրանք առաջը քանի մի
հոգի կայնած էին, ձեռքերնին բահով, բրնձով եւ
ուրիշ մշակութեան գործիքներով. Լսոնցմէ չորսը
երթանք մենք ալ սա վարժապետին համար տանք ո-
սելով առաջ անցան. սկսան նախատինք եւ յիշոցք-
ներ ընել. Բեզ չէ թէ պարանոցէդ ալ ոտքերէդ
կախելու է կրտէին. Ի՞նչպէս քեզի նման իմաստուն
մարդ մը հաւատքը կը փոխէ: Սինքէր պատասխա-
նեց, բանք իմաստութեամբ քննելու համար է որ
ձեզ նեղացընող այս գործը ըօի: Լսոնց որքան օր
դէմքը եւ կեցուածքը եւ պողչտալնին, սպառնալնից
էր նէ՝ վրան ձեռք վերցընող չեղաւ. զոյժմամբ յաջող

Վերադառնալով դեղին մէջ տարածուեցաւ . փողոցները մարդ , կրնի , տղայ լեցուեցան . ամէն ալ քահանային եւ հոռոմեականներուն դպրատանը վարժապետին համար գէշ կը զոռոցէին . կարծելով թէ ինք լեղին իր կըծօնքը փոխելը ասոնց թերադրութիւնովն եղած էր . բայց ասոնք ուրիշ գեղացիներուն հետ մէկ տեղ լուրը առին . մէջբնին սատարբերութիւնը կար միայն , որ բողոքականները լսեցին ու ցաւեցան եւ զայրացան նէ ասոնք լսեցին եւ ուրախացան : Լէս օրէն ետքը ամէնքը գինեատունները լեցուեցան , գլուխին տաքցած մարդոց ընելիքին մարդէն կրնար երաշխաւոր ըլլալ . գինեատուններէն մէկ մեծ փոթորիկ մը հլելիքը յայտնի էր . գեղին իշխանները հարկ սեպեցին ոստիկանութեան դինուորները ոտք հանելէն զատ Ս յըսհայմ եւ Ռոսհայմ գեղերէն ալ զօրք բերելու : Ըսոնցմով հազիւ գիւղացիներուն հանելու խռովութեանը առաջն առնուեցաւ : Սիւս օրը Բրուսիայէն եկած բողոքական բանուորներ առջի օրուան խռովութիւնը նորոգել ուզեցին . բայց տեղական կառավարութեան արժուն ըլլալով զօրքը երկու օր գիշեր ցերեկ պահպանութիւն ըրին , եւ ասոնց պատճառելու խռովութեան ալ առաջն առնուեցաւ : Բողոքականները իրենց խռովութեանը զարմանք պիտի բերէ անշուշտ , որ Վաղշիսայի կայսրութեան պէս երկիր մը , ուր բողոքականները կըծնից եւ խղճի մտաց ազատութեան շնորհիւ հաստատութիւն գտած են , վասն զի գաղղիացիներուն իրատ մեծ մասը հոռոմեական է . բողոքականները որ ամէն տեղ զիրենք կըծնից եւ խղճի

մտաց ազատութեան քարոզիչ եւ պաշտպան ցուցը-
նելն ալ բաւական չսեպելով այս ազատութեան հե-
ղինակը մենք եմք ըսելով կը պարծին , մէկ բողոքա-
կան վարժապետ մը հումէական ըլլալուն վրայ այս-
չափ զայրանան եւ խռովին : Եսոնց հետ միացած էին
շատ մարդիկ որ կրօնք եւ հաւատք ինչ ըլլալը չգի-
տէին :

Եզրասպուրկի համալսարանը Վինքլերին հրա-
ժարականն ընդունեց եւ Վ.Օլ.քսհայմի վարժապետ
անուանեց . Վ.Օլ.քսհայմցիք բազմութեամբ Բօրլիս-
հայմ եկան , եւ Վինքլերը եւ անոր ընտանիքը հան-
դէսով առին տարին :

ԵՇԽԵՐ ՀԵՒՐԵԱԿՆ

Երգեաւոր-ոգ աշխարհ : Երգեասացիները քան-
նացիներուն եօթն ցեղին մէկն էին . որոց երկիրը Ես-
ուած իսրայէլացիներուն տուաւ (Բ . օր . 1 . 1 . Յետեւ
Գ . 10 . 1 . Գ . 11) . Պարպիէ տիւ Պօքաժ . որ սուրբ
գրոց աշխարհագրութեանը վրայ աշխատող նոր մատե-
նագիրներէն մէկն է , կը կարծէ որ ասոնց բաժնած
երկիրը Յորդանանու աղբիւրին մօտերն էր : Բայց Ու-
րոգիսէս . Յովհաննու աւետարանին մէկնութեան մէջ
կըսէ թէ՛ Տիբերիայի ծովուն արեւելեան կողմերը
կը բնակէին :

Հրեաներուն թաւմու տին յետիւս մասին մէջ գըր-
ուած է որ երբ Յեսու որդի Նաւեայ քանանացիներուն եր-
կիրը մտաւ . զերգեասացիները իրենց երկիրը ձգելին և
առնել քաշելին . հրէից ազգին հնազանդելէն ազէկ

անպեցին. Սարգիսները կրանն որ Յեսուս երբ որ քանանացիներուն երկիրը մտաւ, որ է Լւետեաց երկիրը, այն տեղի բնակիչներուն երեք բան առաջարկեց. կամ երկիրը ձգել Տաւնած տեղերնին երթալ. կամ հոն իրեն հնազանդութեան տակը մնալ իբրեւ հրեաներուն հպատակ և ծառայ, կամ պատերազմիլ. Գերգեսացիները երկիրնին ձգեցին Լւորիկէ գացին. գաբաւոնացիները հրեաներուն ծառայ ըլլալու յանձնառու եղան. մնացած քանանացիները դէմ կենալ և պատերազմիլ որոշեցին:

Գերգեսացիներուն Լւորիկէի որ կողմը գաղթած ըլլալին յայննապէս գրուցուած չէ՛. բայց շատ հին աւանդութիւն է որ հրեաները Լւետեաց երկիրը մըտած ատեննին շատ քանանացիներ հոն գացին. Լ.յս աւանդութիւնը երանելի Խորհնացին ալ կը յիշէ. (Պատմ. Լ. 19.) Բայց Պրոփոպիոս աւելի ընդարձակ կըխօսի (Պատմ. Պատեր. Վանդալայ. Լ. 10): Կրնէ որ ասոնք առաջ Եգիպտոս դացին և անկէց Լւորիկէի այլ և այլ երկիրները ցրուեցան և շատ քաղաքներու տէր եղան. և կը վկայէ որ իր ժամանակն ալ Տինգիս քաղաքը մեծ աղբիւրին քով ձերմակ քարէ երկու սիւն կար տնկուած. որոց վրայ փիւնիկեցւոյ գրովը գրուած էր թէ՛ «գող Յեսուսն երեսէն փախչողներէն հմբ մենք»: ո

Թալմուտին Բերէ + Խէւէլ մասին մէջ կը պատմուի որ գերգեսացիները մեծին Լ.գէքսանդրի եկան գանգատելու որ հրեաները իրենց երկիրը անիրաւութեամբ իրենց ձեռքէն յախշաակեցին. և կը խնդրէին որ նորէն իրենց դարձընէ անոնց ձեռքէն առնելով:

Աղէքսանդր հրեաները կանչեց որ այս ամբաստանութեանը պատասխան տան. և անոնք պատասխանեցին որ գերդասացիները իրենց դէմ դանդաղ քննելու իրաւունք մը չունենալէն զատ՝ իրենք են մանաւանդ որ գերգնացիներէն դանդաղ ունին. վասնզի գերգնացիները իրենց ծառաներն են և իրենց քովն փախած են. և կը խնդրէին որ Թագաւորը օտիպէ որ օրինաւոր տէրերնուն քովը դառնան: Օտաւայ ըլլալին հաստատելու համար սուրբ դրոց մէջէն Նայնոհայ պետին ըսածը ցուցուցին. « անիծեալ Քանան մանուկ. և եղեցի ծառայ եղբարց իւրոց » (Օւ. ի. 24). և վախած ըլլալին անժխտելի էր: Ուստի ուրիշ բան չմնաց. բայց եթէ Աղէքսանդրին վճիռը, որ հրեաներուն կողմն ըլլալիքը լայտնի էր: Գերգնացիները ասանկ ըլլալիքը հասկընալով իրենց դատաւարտութեան վճիռը լսելու սպասել չուզեցին. դատերնին ձգեցին:

Այս պատմութիւնս շատ հաւանելի բան մը չէ, որովհետեւ մինակ հրէից Թալմուտն է պատմողն, որուն մէջն սուտերուն շատութիւնը ուրիշ տեղերէ վկայ չունեցող ճշմարիտ պատմութիւնն ալ կ'աւելածել կրնէ: Էս անոր համար պատմեցինք, որ իմացուի որ գերգնացիներուն Միքիկէ անցնելուն աւանդութիւնը հրեաներուն մէջ ալ կայ: Բայց Պաղեստինու մէջ ալ շատերուն մնալը ստոյգ է. և նոյն խել Յեսուայ պատմութիւնէն գիտնաք որ այս զօրապետը գերգնացիներուն յաղթեց (Իդ. 11). և ասա գերգնացիները Յորդանանու այսգիւղ կողմը Պաղեստինու մէջ կը բնակէին: Ուստի կըրնայ ըլլալ

որ Եփրիկէ փախչող գերգեսացիները տիրերական
ծովուն արեւելեան կողմէնները ըլլան . որ հորդանա-
նու ալ արեւելեան կողմն ըլլալով Պաղեստինէ դուրս
կըլլան . իսկ ուրիշ կողմերը բնակողները իրենց տեղը
մնացած ըլլան : Եփրիկէ ալ մինակ գերգեսացիները
չէին զաղթող քանանացիները . խեւացիներն ալ հոն
անցած ըլլալուն յիշատակներ կան . և ասոնցմէ էր Ա. Ե.
դան . որ Սողոմոնի ատեն Ըմերիկայի ցամաքը Մէքսի-
քոյի երկիրը գնաց . որուն պատմութիւնը ամբողջական
նշանակութիւն ունիւնէր կարգը կը գտնես :

Աւերբ աւետարանին մէջ կը պատմուի (Մատթ.
Ը. 28) . թէ հետուս տէրն մեր գերգեսացիներուն
երկիրն անցնելով երկու գծեղակ դիւահար բժշկեց .
և դեւերուն հրաման տուաւ որ խոզերուն փորը մըս
նեն : Խոզերը դիւահարելով ծովուն քովն բարձր ա-
պառաժներէն իրենք զիրենք ծովը նետեցին և խեղ-
դուեցան : Աւետարանին լատին թարգմանութեանը
մէջ գերասացուց երկիրը դրուած է . յունարէն հին
օրինակներուն մէկ քանիին մէջ ալ զեղարացուց գըր-
ուած է . և այս երկու ընթերցումներն ալ հին է ,
բայց սխալ է . և ասոնց սխալ ըլլալը յայտնած է Ո-
րոգինէս , որ Յովհաննոս Քիւրթիան մէջ կըսէ . այս
քաղաքներուս երկուքն ալ ծովեզերիայ չեն . և քո-
վերէն անանկ տպառած չկայ որկէց ծով նետվիլը
կորիչի ըսալ , այսինքն՝ Տիրերական ծովը . ինչպէս
որ կար Քրիստոս , անառն մերոյ գացած քաղաքը :
Եւ կը վկայէ որ՝ մինչև իւր ժամանակը կը ցուցնէին
այն ապառաժները՝ որոցմէ վար ծովը ցածկեցին խո-
զերը : Աւերբ դրոց հայերէն թարգմանութեանը հ-

սուտ խոսեց. զորպէս է. միշտ բան մը կը պըլըլի
 և կը մնայ հասարակաց կարծեաց մէջ * :
 Հոռմէականները այս իրենց խնդրոյն պատասխան
 չառնելով ալ չէին ուզեր յիշեալ հեղինակները բոլորովին
 ստախոս կարծել. ուստի հետազոտութիւնը
 րին. և Պ. Հօֆմանին և ընկերներուն ցուցուցած
 ժամանակին մէջ Սիլեզիա գաւառը միայն փեցքա-
 հանայ գտան բողոքական եղած. որ ասոնք են : թայ-
 նըր, որ Պրէզլաւի թաղաւորական դրածան գրասփտ
 դրոշեցաւ կառավարութեան կողմէն : Բ. խօսքն. որ
 բողոքական եղաւ և ամուսնացաւ : Բէրոլլէր, անուա-
 նի Ռօնկին ընկերներէն մէկը. որ հիմայ () ֆէնպախ
 քաղաքը զլանիկ (սիկար) կը ծախէ : Սուլիս, որ
 բողոքական ըլլալէն առաջ նամակ մը դրած էր. որուն
 մէջ կըսէր թէ մէկ աղջկան մը սիրոյն չգիմանալով
 անիկայ առնելու համար բողոքական ըլլալու միտք
 ունի : Բրիտալիք : Սօրալիայէն եկած քահանայ մը
 որ հաւատքը փոխելէն հոսքը բողոքականներէն իրեն
 ապրուստին համար խրկուած ստակը անառակութեան
 տեղերը դործածելուն համար կէորդից քաղաքին ոս-
 փախուող յաւանքները : միայն զի ասպատակ

* Եւս խօսքըս Ս. Օլդերի ընտանեկան նամակնե-
 րուն մէջ քանի մի տեղ գտնուելովը կը կարծէինք որ
 հնարողս Ս. Օլդերն է. իսկ ետքէն իմացանք որ անի-
 կոյ ալ ուրիշէն առեր է. գաղղիական շիւնիլէր օրաբ-
 րոյն խմբագիրներէն մէկը, Պ. Քօռնէ, կալիֆֆի
 գրուածքներուն մէջ գտնուէ. և կալիֆին մենք սուտ
 չեմք խօսիր ըսող բողոքականներուն աստիճանին ա-
 նունով պատուած մարդոցը մէկն է. որ Երոսի

տիկանք տսիկայ այն բաղաբէն վրոնտեց . և յայտէն
 պախ բանար դրուեցաւ Պօհեմիա . որովհետեւ գինով
 ցնր . և աստուածային պաշտումն գէմ խօսելով խր
 ումբութիւն հանր էր : Դէմ խօսած աստուածային
 պաշտօնն ալ՝ բողոքականներուն մատուցածն էր . որ
 կէց կերեւի որ այս քահանայն անկրօն է եղեր : Եւ
 վօյնի . և ուրիշ երկու կամ երեք պօհեմիացի քահա
 նանք . անուննին և հանգամանքնին անծանօթ . ա
 մէնք մէկէն ութը կամ քին հօգի : Պ . օրփմանին և
 ընկերներուն պարծենցած թիւ արդէն եղած և թէ՛
 ըլլալու պատրաստուած նոր բողոքական քահանան
 րուն համբանքը մէկ տեղ ժողովելով ութսուն հօգի
 պիտի ըլլար . ութսունին թուանշանը շիտակ և զը
 րօն սուա գտնուեցաւ . բան մը ըսել չէ՛ . որովհե
 տեւ զրօն ալ ինքնին բան մը ըսել չէ՛ :

Բէկէ կարող . Բօհեց առաջ (տես . թիւ
 44 . երես 255) գիշերուան կանթեղներուն համար
 արեթ գործածելու կերպը գրեցինք : Մէկը ասոր
 փորձը ըրեր և գտեր է որ՝ մինչև վեց օր կ'սայ շա
 րունակ վառիլ . գործածելու մէջ քիչ մը փոփոխութիւն
 խօթելով : Պատուդակալը (շամանարան) սովորա
 կան փերայով պղնձ թելէ ընելու տեղը թէնէ-էն շին
 ուի . մէկ տեղը ծակ մը բացուի . և եզերքները աստ
 դածեւ սրածայր կտրուելով այն սուր ծայրերուն վր
 ցայ մէկ մէկ պզտիկ կտոր սունի (մանթար) անցը
 նելէն ետքը մէջ տեղի ծակէն ալ պատրոյդ ընելու
 սահմանած արեթի կտորը անցնի անանկ որ պատրու
 դակալին երկու կողմէն ալ հաւասար չափով դուրս

եղէն : Ասանկ ընկէն նաքը պատրուէր ահալը կանթն
դին մէջ զիւր տնանկ որ պատրոյգին վարի կողմէ ամ-
բողջ իւղին մէջ մնայ . վերի կողմը վառէ : Քառան-
սուն և ութը ժամ պայծառ և խնուշիկ լոյս մը կու-
տայ . անկէց նաքը երբ որ քիչ մը խաւարիլ սկսի մըկ-
րատով մը պատրոյգին քիթը կտրէ : Երբ կը պա-
ծաւանայ . և սրեսուն և վնց ժամ ալ պայծառ կը
վառի : Եւ ալ խաւարիլ սկսի նէ պզտիկ ունելով մը
պատրուգակալին միւս կողմը վեր դարձուր և վառէ .
և այս ալ առաջնոյն պէս ընելով ամբողջ պատրոյգը
160 ժամէն աւելի կը վառի : Կտուածներէն կերելի
որ այս տեսակ պատրոյգն եկեղեցիները դորձածուած
մշտափառ կանթնդներուն շատ աղէկ պիտի դայ :

Իսլաքի Կրօնք : Երուստաւոր մէկ մարդ մը
խմելը անանկ կը սիրէր որ առանց խրմելու բան մը
էր կը ընար ըսել . և ասանկ ըլլալը կերպարանքէն
ալ կերեւէր , երեսները կարմիր և քանի մըն ալ
աւելի կարմիր դունով կոճիծներ վրան բուռած : Եւ
քերուն նայուածքը անհաստատ . և աչքին բոլորն
ալ կարմիր բիծ մը քաշուած օղի նըման . ոտքերը
շիտակ կոխելը մոռցեր էին . ինչպէս որ առանկները
սողախիւր կըլլան , տանը մէջ հանգստութիւն չկար .
կնկանը հետ ամէն ատեն կը զուլէր , և անկէց վը-
րէժ առնելու այն ծամբան դտեր էր որ տանը մէջ
ինչ որ դտէր , հին , նոր , լաթնդէն , պղնձեղէն ,
փայտեղէն , ամէն ալ կը տանէր կը ծախէր , բոտա-
կը գիւնտուներ կը տանէր :

Այս քիւնքերն ալ ուր բաները հասցընելէն ետքը օր մըն ալ տանը մէջ բընտրուտութիւն իշխալով օր ծախն լուսարմար բան մը գտնէ, կընկանը սնտուկին մէջ երեք հատր Բիլախօյի պիւլէիէ գտաւ. որ կիներ ձեռքըն անցած քիչ մը ըստակովը անոնք ծախու առեր էր, եւ բաղդէն յաջողութիւն կը յուսար: Ս'արդը անոնք առաւ գուրս ելաւ եւ մէկ բարեկամին պատահելով տոմսակները անոր ցուցուց ըսելով որ ինչ կուտայ նէ տայ, այն տոմսակները առնէ: Ս'արդը առնել չէր ուզեր. եւ շատ ալ դիմացաւ. բայց վերջապէս զիսու ցաւէ ազատելու համար ստակը տուաւ եւ տոմսակներն առաւ:

Երկու երեք օր ետքը բիանքօն քաշեցին, եւ ելած Թիւրքն էին, 2. 5 եւ 8. երեքն ալ այս մարդուն ծախած տոմսակներուն Թիւրք: Կիներ իր տոմսակներուն յաջողելն որ իմացաւ վաղեց ամուսնոյն աչքի լուսի, ալ ասկէց ետքը կարօտութեան երես տեսնելիք չունիւք, բաներնիս եղաւ, — հարստացանք ըսելէն զատ բան մը չէր կըրնար զօրացել ուրախութենէն: Դամանակը գիշերով ցերեկով արբեցութեան մէջ անցընող մարդ մը ասկէց ինչ կիմանայ. կարծեց Թէ կնկանը խելքին եկեր է. կը հարցընէր Թէ ինչ կայ. որու ետեւ պիտի ջնայի. ո՞վ ինչ ըսեր է իրեն. հարուստները ինչ են եղեր: Ի՞նչ չարցմուսները կնոջն ըսածին կամ ըսել ուղածին ամենեւին չէին նմաներ: Ս'երջապէս կիներ անպատու ուրախութեամբ պատմեց երկանը որ երեք հատր Բիլախօյի տոմսակ ծախու առեր էր, եւ երեքն ալ Թիւրք վաստկեր էր. տոմսակները սնտուկներն երթամ բերեմ, տես ըսելով կը վազէր:

Երկը հասկցաւ որ իրեն երեք օր առաջ ծախած
 թուղթի կտորներուն համար կրսէ . կանչեց ու Ը-
 սաւ . նայէ տէս . Ըստուած քեզ պատժեց . դուն
 ինձմէ ստակ կը պահես . ինձմէ դադարուկ բէյաւօջի
 կը գրուիս . Ըստուած ալ անանկ կտնօրինէ . որ քուկին
 անհաւատարմութեանդ պատիժ . ուրիշ ծախելու բան
 բընտուած ատենըս անոնք ձեռքս կանցնին . ես անոնք
 գտայ . ծախեցի եւ ըստակն ալ զինեալունը պառկե-
 ցուցի :

Ըստպէս մէկ գոյժ մը աշխարհ քիս ամենէն խե-
 լացի մարդն ալ կըրնայ խենթեցընել . ո՛ր մնաց տը-
 կարամիտ եւ ամէն ատեն մէկ զիէն աղքատութենէ
 եւ մէկ զիէն ալ երկանը գինովութենէն տառապեալ
 կին մը որ բոլոր յոյսը այն տոմսակներուն յաջող-
 ուելուն վրայ դրած էր : Տոմսակները ծախու առնող
 մարդը անոնցմով տիրացած հարստութեանը մէկ մա-
 սը խեղճ կնկանը խրկեց . բայց բանը բանէն ան-
 ցեր էր . կինը խենթեցեր էր : Չեմք գիտեր . թէ
 կնոջն երկը այս ստակը կընկանը պէտքին համար
 պահեց մի . բայց չյուսացուիր . անշուշտ այն ստա-
 կըն ալ զինեալուն գացած է :

Իժշկական Դիւորդ-Քէ-ն : Տօտաւ գաղղիացի բը-
 ժիշկը Վաղղեայի Լուգովիկոս ԺՂ . թաղաւորին
 բժշկապետ՝ եւ գիտութեանց ճեմարանին անգամն էր .
 ծնաւ 1634ին եւ մեռաւ 1707ին : Ըսիկայ մասնա-
 տորապէս բժշկական բուսաբանութեան պարապիլը
 կը սիրէր , բայց ուրիշ բժշկական գիտողութիւններ
 ալ ունէր : Ս'արդոյս մարմինէն ելած անդպալի ար-

տաշնչութեանը շատկէկ մտադիր եղաւ : Ըսն ժա-
մանակի բնագէտները եւ բժիշկները միայն այսքան
մը գիտէին որ մարդոյս մարմինէն արտաշնչութիւն
մը կըլլայ . առկէց աւելի բան չգիտէին : Սանդորիոս
իտալացի հռչակաւոր բժիշկը որ Տօտառին ծնանելէն
երկու տարի ետքը մեռած է , առաջինը եղաւ որ ար-
տաշնչութիւնը չափի տակ առաւ , եւ մարմնոյն բը-
նական ծածրով եւ զգալի կերպով դուրս ձգած նիւ-
թերուն հետ բաղդատեց : Եւ որովհետեւ անհնար
է որ այսպէս երեւելի բանակութեամբ նիւթ մը ել-
լելը մարդոյս առողջութեան վիճակին վրայ ազդե-
ցութիւն չունէ , շատ բժիշկներինեց բժշկական հա-
յեցողութեանը հիմն ամիկայ դրին : Սանդորիոս ա-
սանկ աղէկ մտածութեան մը առաջինն եղաւ , բայց
իր դիւտը շատ առաջ չտարաւ : Օրինակի համար .
Թէպէտ գիտէր որ արտաշնչութիւնը այլ եւ այլ
տարիքներուն համեմատ այլ եւ այլ չափով կըլլայ ,
բայց կերեւի որ այս տարիքնութեանս հոգ չտարաւ
ոչ դիտողութիւններուն մէջ . եւ ոչ ալ անոնցմէ հա-
նած հետեւանքներուն մէջ : Գ . Տօտառ , 33 տարի
շարունակ փորձով ստուգեց որ երիտասարդութեան
առնն արտաշնչութիւնը աւելի շատ կըլլայ : Եւ յի-
րաւի բնական ալ է որ արիւնին տաքութիւնը որ
մարդ քանի տարիքն առնէ նէ կը պակսի , նո՞րք
հիւթ դուրս տալն ալ կը քիչցունէ . եւ ծեր մարդոց
մարմինին ծակտիւքներն ալ սխմուած եւ քոցուած կըլ-
լան : Գ . Տօտառ այս տեսակ փորձեր ընելու շա-
խարմարութիւն ունէր . վասն զի փորձը իր անձինը
վրայ կ'ընէր , անոր համար ալ միշտ մտադիր էր մի-

ակերպ կեանք վարելու . չէ թէ միայն մէկ օրուան կեանքը միւս օրուան նմանցընելով , այլ եւ եղանակներովորութիւններն այլ այս միակերպութեան յարմարցընելով : Եսանկ որ չըլլար նէ այլ եւ այլ ժամանակներուն տարբերութիւնը իրարու հետ համեմատելով շատ սխալ կրնար ունենալ . ժուժկայութիւն եւ անժուժկայութիւն առանց չափու իրարու յաջորդելով ամէն դիտողութիւն տակն 'ի վրայ կրնէր :

Ուրիշ տեսակ փորձ մըն այլ բնաւ , որուն համար ապրելու միակերպութիւնը բաւական չէր . մեծ բարեպաշտութիւն այլ կուղէր : 1677ին մեծ պահոց առաջին օրը ինքզինքը կշռեց եւ 116 լիւար ու մէկ ունկի գտաւ : Իտքը պահք բռնել սկսաւ ինչպէս որ եկեղեցւոյ հին կանոնները կապսպրէին , շատ ատեն ընդեզէն միայն կուտէր . եւ մեծ պահոց գէպ ի վերջը ցամաք հաց եւ լոկ ջուր դործածել սկսաւ : Օտակի ճրագարայցին օրը ինք զինքը կշռեց եւ 107 լիւարը 12 ունկի եկաւ : Բսել է որ այն պահեցողութիւնով միսակ 8 լիւար եւ 5 ունկի կորսընցուցեր էր 46 օրը : Իր սովորական ապրելու եղանակը ձեռք առաւ . չորս օրէն ետքը զինքը 4 լիւարաւելցած գտաւ : Բսել է որ 46 օրուան խիստ պահեցողութեամբ կորսընցուցածը ութը կամ ինն օրուան մէջ կրնայ նորէն ստանալ : Իր այս փորձը ճառ մը գրեց գիտութեանց ճեմարանին տուաւ . բայց առանց իր անունը յայտնելու . եւ ամէնց յայտնի եղաւ որ պահք բռնելը . եւ նոյն իսկ չոր պահքը մարդոյս այնքան տկարացուցիչ չէ եղեր որքան որ կը կարծուի . պատճառած քիչ մը տկարութիւնն ալ քանի մի

օրոհան մէջ տեղը կուգայ եղեր : Իսկ անժուժկալու-
թիւնը , ամէն ատեն շարունակ ախորժածաշունկ կերաւ
կուրներ : ուտելը մարդուն աւելի շատ վնաս պատ-
ճառելուն վրայ են ամէն բժիշկները :
Ի՞նչ անո՞ր . Ի՞նչ անո՞ր . Ի՞նչ անո՞ր . Ի՞նչ անո՞ր .
Ի՞նչ անո՞ր . Ի՞նչ անո՞ր . Ի՞նչ անո՞ր . Ի՞նչ անո՞ր . Ի՞նչ անո՞ր .
Սո՛ւրբազանի մը խիշ . Եղևուստի ճարտար մարդ
մը Երազելայի Սէնէ . Կուար գաւառին մէջ կառքով
ճանապարհորդութիւն քրած ատենը , երբ ձին քիչ մը
հանգչեցընելու եւ կեր տալու համար կենալու միտք
դրած քաղաքին մօտեցաւ ճամբուն վրայ նստած մու-
րացկան աղքատ մը գլխարկը ասոր երկնցուց աղա-
հելով որ Եստուծոյ սիրոյն համար իրեն ողորմի : Ճա-
նապարհորդը գրպանէն դրամ մը հանեց , ձգեց գլու-
խարկին մէջ , եւ իր ճամբան շարունակէց :
Տակաւին յիսուն քայլ առած չէր որ ետեւէն ձայն
մը լսեց , պարօն . պարօն : Երկայ քսած , ես իմ ո-
ղորմութիւնս տուի . այս մարդը ինձմէ ալ ինչ կուզէ .
տուածս քիչ եկաւ իրեն նէ՛ խեղճութիւնը կը մեղքը-
նամ : Եւս ըսելով խաբազանը ձիերուն զարկաւ որ քալ-
ուածքնին աւելի շուտցուցին . եւ մէկ մըն ալ ետին չը-
նայելով մուրացկանէն հեռացաւ , որ խեղճին անհնար
եղաւ ասոր հասնիլը :

Ինչպէս երթալու քաղաքը եւ ձիերուն կեր տը-
ռաւ . եւ երբ որ կերերնին կերան եւ բաւական
հանգչեցան . նորէն կառքին լծեց եւ ինքն ալ պիտի
հեծներ ճամբայ ելլէր , երբ յանկարծ մէկը վազելէն
շունչը հատած եկաւ կառքը բռնեց եւ առաջը
կայնեցաւ : Ճանապարհորդը տեսաւ որ ասկէց կէս
ժամ մը առաջ ճամբուն վրայ տեսած եւ ողորմութիւն

տուած մութացկանն է . քարկանալով մը ըսաւ . ինչ
կուզիս ինձմէ մարդ . ողորմութիւն ուղեցիր . դռնի .
հտեւէս ինչ ինկեր ես . ինձմէ ինչ կուզես . զի միայն

Ներ մութացկանը ըսաւ . նայէ քեզնէ ինչ կու-
զեմ . ես քեզնէ ողորմութիւն ուղեցի . դուն ինծի
այս ոսկին տուիր . ստորութիւն . Է . մութացկանի
ոսկի տալ . յայտնի է որ դուն ալ այդպէս գիտա-
ւորութիւն մը չունէիր . սխալմամբ եղած է . ոսկիդ
քեզի քեզի , առ ըսելով ոսկին մարդուն երկրնցուց :

Ճանապարհորդը այս աստիճան խեղճութեան մէջ
ինկած մութացկանի մը քով այսպէս փափուկ խղճմը-
տանք մը տեսնելուն սքանչացաւ , եւ մինչեւ աչքէն
արդունք դալու աստիճան սիրտը շարժելով ըսաւ ,
այդ ոսկին քեզի ըլլայ սիրելիս , Եստուած ասանկ
տնօրիններ է որ սխալիմ . որպէս զի քեզի առիթ
մը տայ քու հաւատարմութիւնդ . ցուցնելու . եւ զիս
ալ քեզի օգնելու կարող բնելով ռարեւադդրնէ :

- Երբեք ցի ցեմի . ոճրմով իմ մեղով ալիմ ինչ . սծառու .
- Եւ . դո ալիդար մարդմէ ցեմաբաշտի իոյմազ ս . Է . եսմ
- Եւ միւր լա մըն ինչ . Է . միւրաբաշտի միւր միւրաբաշտ
դաւնմա միւրմով դո , աբաշտի մեմաբաշտի իոյմլամ
: Ելմաշ գոսաւ ալիմ

- Դո դիմ մեղմիմ լա Եւրազ ալիմիդ ալիմ
մալաւապ լա մաղմի միւրմիդմի դո պղմ լա . աաւ
մուլիս լա միւրմ լա լա միւրմ միւրմ . մաբաշտի
միւրմալ լա միւրմ լա միւրմալ պղմ , դիմ լալեմա միւրմ
Եւրաշտ լա Եւրաշտ Եւրաշտ ալիմ ծառաւ Եւրաշտ
" իմ Եւրաշտ դո աասմա Եւրաշտալիմա " : ապալմալ
միւրմալիմալ լա ծառաւ լալի մալիմալ Եւրաշտ լա լա :